

رنگ‌ها و پیام‌ها در قرآن

طیبه بلوردی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سیرجان

چکیده

امروزه نقش رنگ در زندگی بشر کاملاً مشخص شده است. رنگ‌ها در روان انسان تحول و دگرگونی ایجاد می‌کنند و امور او را تحت سیطره خود درمی‌آورند. هر آنچه در طبیعت وجود دارد به نوعی با ساختمان روحی و جسمی انسان مرتبط است. رنگ‌های موجود در طبیعت در واقع، تعدیل‌کننده نیازهای روحی و روانی انسان هستند. همچنین تأمین‌کننده سلامت چشم و ایجادکننده تعادل در جسم و روح نیز می‌باشند. در اسلام توجه خاصی به مسئله رنگ شده و توصیه‌های بسیار درباره رنگ لباس و تأثیرپذیری نامحسوس و کلی آن در زندگی، حاکی از این مهم می‌باشد. رنگ‌های بیان شده در قرآن کریم نیز از این نکته مستثنا نیستند. در مقاله حاضر به بررسی این موضوع پرداخته‌ایم که در قرآن کریم از چه رنگ‌هایی یاد شده و بیشترین رنگ به کار رفته در قرآن، چه رنگی است؟ آیات متعددی در قرآن پیرامون رنگ‌های زرد، آبی، قرمز، سبز، سفید و سیاه وجود دارد که در هر یک از آنها بر موقعیت و اثر روحی و روانی رنگ‌ها تأکید شده است.

کلید واژه‌ها: قرآن، رنگ، روان‌شناسی رنگ، رنگ در قرآن، رنگ‌ها

مقدمه

می‌آید - است و همه رنگ‌ها آفریده دست

هنر آفرین اوست.

خداوند متعال آفریدگار رنگ‌های اصلی

- و آنچه از ترکیب و تجزیه آن‌ها به دست

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِي الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ

الحسنی) (الحشر / ۲۴)؛ اوست خداوند خالق و سازنده و مصوّر و تمام اسمای حسنی از آن اوست.

تدبیر آفریدگار در خلق رنگ‌های موجود در عالم هستی است. خداوند آن‌چنان زیبایی خاصی به مخلوقات می‌دهد که هر یک در جایگاه مخصوص خود جلوه‌گر می‌شوند.

اثرپذیری انسان از رنگ، ماهیت کاملاً روانی داشته و به‌طور غیر مستقیم در هنجارها، واکنش‌ها و رفتارهای فرد تأثیر می‌گذارد. البته هنگامی که از رنگ‌ها و اثرات جسمی و روحی آن بحث می‌کنیم، نباید انتظار اثرات شدید و قابل احساسی برای همه داشت، بلکه اثرات آن‌ها جزئی است؛ زیرا در طول مدت طولانی روی هم انباشته می‌شود و آثار و نتایج گسترده‌ای را در زندگی انسان بر جای می‌گذارد.^۱

«ارتباط و درک ما از زیبایی با رنگ، بسیار ساده و فوری است و اگر هم هیچ شناخت تئوریک نسبت به رنگ نداشته باشیم، به‌طور غریزی در موقعیتی قرار داریم که رنگ به راحتی در ما نفوذ می‌کند و عمق و گرما و توانالیه آن یعنی کیفیت عینی آن با بعضی از احساسات و تألمات ما آمیخته می‌گردد»^۲.

از آن‌جا که در قرآن، از رنگ‌های گوناگون سفید، سیاه، سرخ، سبز و... یاد شده، در این

مقاله ما به بررسی این موضوع می‌پردازیم که در قرآن کریم از چه رنگ‌هایی یاد شده و بیشترین رنگ به کار رفته در قرآن چیست؟ آن‌گاه به تطبیق این آیات با نظرات روان‌شناسان و آنچه علم جدید به آن رسیده خواهیم پرداخت.

نور

نور به عنوان مهم‌ترین عامل در تشخیص و دیدن رنگ همواره مورد توجه بوده است. رنگ‌ها در نور به وجود می‌آیند. نور از خورشید می‌آید، نور خورشید بی‌رنگ است و رنگین‌کمان نشان می‌دهد که تمام رنگ‌ها، در نور سفید وجود دارند. بازتاب تشعشعات نور از اشیاء، رنگ آن‌ها را تشکیل می‌دهد. اشعه خورشید از طول موج‌های مختلف تشکیل شده که هفت رنگ اصلی و فرعی داشته، شامل ماوراء بنفش و مادون قرمز و غیره که هنگام برخورد شعاع آن با آب، این هفت رنگ از یکدیگر متمایز می‌گردند. «تاکنون سیصد هزار رنگ برای بشر شناخته

۱- احمد صبور اردوبادی، آیین بهزیستی در اسلام، دفتر

نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۶، ج ۲، ص ۳۷.

۲- آنا اولیور بوفوراری، نقاشی کودکان، ترجمه عبدالرضا

صرافان، ۱۳۷۰، ص ۹۰.

شده است و دانشمندان در زمینه رنگ‌شناسی آثار و خواص آن تحقیقات مفصل کرده‌اند.^۱

نور عبارت است از انرژی الکترومغناطیسی که رفتار ذره‌ای و موجی دارد. «طیف امواج الکترومغناطیسی دارای طول موج‌های متفاوتی (= یک میلیونیم متر)، است که تا بیش از هزار کیلومتر متغیر می‌باشد. نور دارای طول موج کوتاه‌تر از ۳۸۰ و بلندتر از ۷۶۰ نانومتر قابل رؤیت نیستند»^۲.

رنگ در قرآن

دقیق‌ترین تعریف علمی رنگ این است: رنگ یک انعکاس مرئی است که در اثر عبور یا انتشار یا بازتاب ترکیب رنگ‌ها توسط اشیاء به وجود می‌آید.^۳

مفهوم رنگ دامنه‌ها و ابعاد گسترده‌ای دارد. در قرآن، کتاب هدایت و تکامل بشر، با اشاره به هدایت تکوینی خداوند در آفرینش طبیعت، انسان را متوجه تأثیر غیر مستقیم محیط اطرافش کرده، در خلال آن به تأثیر روانی رنگ‌ها بر انسان اشاره می‌نماید.^۴

آیات متعددی پیرامون رنگ‌های گوناگون سفید، سیاه، سرخ، سبز و... آمده که به مطالب جالب و بی‌نظیری اشاره دارد و نشانه عمیق بودن مسائل مطرح شده در این کتاب

مقدس است.

رنگ زرد

رنگ زرد از جمله رنگ‌های روشن به‌شمار می‌آید. پرتوهای زرد حاصل جریانات مغناطیسی مثبتی هستند که القاکننده و محرک‌اند. این پرتوها اعصاب را تقویت کرده، توانایی ذهنیت برتر را به تحریک و می‌دارند. «به رنگ‌های گرم مثل زرد، قرمز و نارنجی، رنگ‌های «پیشرو» نیز می‌گویند؛ زیرا چشم را به طرف خود جلب می‌کنند»^۵.

به رنگ زرد و برخی از انواع آن در پنج آیه از آیات قرآن مجید اشاره شده است:

از زرد لیمویی

﴿صَفْرَاءَ فَاقِعَ لَوْنُهَا تَشْرُّ النَّاطِرِينَ﴾

۱- جواد محدثی، هنر در قلمرو مکتب، دفتر تبلیغات

اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۷۶، ص ۴۶.

۲- عبدالمجید حسینی راد، مبانی هنرهای تجسمی،

تهران، شرکت چاپ کتاب‌های درسی ایران.

۳- فرشته جلالی فسخر، سایت

(www.sharghnewspaper.com)، ۱۳۸۳.

۴- معصومه دباغی، سایت (www.aftab.ir).

۵- جودی سارتین، ترکیب رنگ، ترجمه پریسا

محقق‌زاده، انتشارات مارلیک.

(بقره / ۶۹)؛ آن ماده گاوای است زرد یک دست و خالص، که رنگش بینندگان را شاد می کند.

بارزترین ویژگی این رنگ در آیه تولید شادی، آرامش و خوشحالی در روحیه انسان است که به خوبی نشان دهنده خاصیت فرح بخشی و نشاط آوری رنگ زرد می باشد. این آیه درباره ماجرای گاو بنی اسرائیل است که خداوند برای یافتن قاتل فردی از قوم حضرت موسی علیه السلام دستور داد گاوی را که پیر و از کار افتاده نباشد و زرد یک دست بوده که رنگ آن بینندگان را شاد و خوشحال می کند، ذبح کنند.

کلمه «تسر» به معنای خوشحالی حقیقی و درونی می باشد؛ چرا که از ماده «سر» به معنای «پنهان» گرفته شده است. این شادی ممکن است آشکار نشود. لذا از ماده «فرح» استفاده نکرده است. نقیض «سر»، «حزن» است و نقیض «فرح»، «غم» و اندوه است. «رنگ زرد» باعث آرامش و سرور باطنی انسان می شود.

شهید پاک نژاد این نوع زرد را زرد لیمویی دانسته و گفته است رنگ زرد لیمویی، مخصوص بهجت آوری و مسرت بخشی است. ویژگی های گاو زرد: رنگ زرد شادی آور به طوری که بر دوشنده شیر اثر مطلوب

می گذارد و باعث می شود دوشیدن بهتر انجام گیرد و این اشاره به اثر روانی رنگ دارد که اسلام از آن یاد کرده است^۱. از سوی دیگر، پشه و بسیاری از حشرات از رنگ زرد گریزانند. در بعضی باغ ها برای دور شدن حشرات از لامپ های زرد استفاده می کنند^۲. لیمویی کم رنگ نمایانگر قدرت عقلانی زیاد است. چنان که گذشت، پرتوهای زرد حاصل جریانات مغناطیسی مثبتی هستند که القا کننده و محرک اند. این پرتوها اعصاب را تقویت کرده، توانایی ذهنیت برتر را به تحریک وامی دارند. این همان رنگی است که اعصاب حرکتی را فعال نموده، در عضلات انرژی تولید می کند^۳.

یکی از بهترین نژادهای گاوهای شیری در جهان گاو (جرسی) (Jersey) یا جرزی است. نژاد جرسی از نظر جنه کوچک ترین نژاد در بین نژادهای شیری است. نژادی زودرس است، دارای رنگ زرد آهویی یکدست و گاهی همراه با لکه های سفید.

۱- محمد امین حجتی، اثر تربیتی رنگ، چگونگی استفاده از رنگ در زندگی، نشر جمال، ۱۳۸۳، ص ۲۰.

۲- جواد محدثی. هنر در قلمرو مکتب، ص ۴۶.

۳- پاولین ویلز، رنگ درمانی، ترجمه مرجان فرجی، انتشارات درسا، ۱۳۷۴، ص ۱۲۷.

شیر جرسی‌ها در مقایسه با سایر نژادها بیشترین درصد چربی و همچنین مواد جامد بدون چربی را دارد. جرسی‌ها نسبت به تمامی نژادهای دیگر زودتر بالغ می‌شوند و سریعتر به اوج تولید شیر می‌رسند. شیر نژاد جرسی به علت کاروتن زیاد زرد رنگ می‌باشد. گاوهای جرسی به خلوص نژادی شهرت دارند.

می‌توان از این پیام قطعی آیه گذر کرد و آن را به جاهای دیگر هم سرایت داد؛ مثلاً می‌توان گفت گاو زرد ملاک نیست، بلکه هر حیوان دیگر و هر چیز دیگری که رنگش شاد باشد محبوب است. این رنگ برخلاف انتظار در مسائل تربیتی و استفاده آن در اماکن آموزشی و پرورشی حائز اهمیت است؛ چراکه این رنگ یک نوع حالت تحریک‌کننده ذهنی و هوشی دارد که شدیداً فکر انسان را تقویت می‌کند.^۱

۲- زرد چوبی

خداوند در آیه ۲۰ سوره حدید در نکوهش زندگی دنیوی و ناپایداری آن به همراه تمثیلی می‌فرماید: ﴿ثُمَّ يَهِيْجُ فَتْرِيْهٖ مُّضْفَرًا ثُمَّ يَكُوْنُ خُطَاٰمًا﴾ (حدید / ۲۰)؛ سپس [آن کشت] خشک می‌شود، آن را زرد رنگ بینی؛ سپس در هم می‌شکند و خاشاک

می‌شود.

زرد در مقابل سبز قرار دارد. زرد دارای خصلت تغییر است^۲، چنان‌که در این آیه بدان اشاره شده که کشت و زرع از حالت سبزی و نشاط و تازگی خارج شده و خشک و زرد گردیده است.

۳- زرد و بی‌روح

در آیه‌ای دیگر، رنگ زرد برای کشت زرد خشکیده و خرد و ریز شده به کار رفته است که باد آن را به هر سو می‌پراکند. در این آیه «فضای ایجاب به فضای سلب، زندگی به مرگ و دشت به بیابان بی‌آب و علف انتقال می‌یابد، برای این‌که این‌ها همه چرخش گردونه زندگی از آغاز تا پایان است و در این میان، بین زندگی طبیعی، حیات گیاه و حیات انسان، هیچ تفاوتی وجود ندارد. آن‌گاه واژه «مصفر» و نه «اصفر»، برای این چنین حالتی، یعنی دلالت بر دگرگونی از حالتی به حالتی دیگر به کار می‌رود.»^۳

۱- محمد علی اکبرزاده، رنگ و تربیت، ص ۷۰.

۲- مارکس لوشر، روان‌شناسی رنگ‌ها، ترجمه لیلا مهادبی، انتشارات حسام، ۱۳۷۰، ص ۹۰.

۳- حسن حنفی، «گونه‌گونی رنگ در قرآن کریم»، ترجمه مسعود انصاری، مجله گلستان قرآن، ش ۲۰۴، ص ۵۱.

﴿ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيَجُ فَتَرِيهٖ مُضْفَرًا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا﴾ (زمر/۲۱)؛ سپس به وسیله آن کشتزاری را که رنگ‌های آن گوناگون است بیرون می‌آورد، سپس خشک می‌گردد، آن گاه آن را زرد و بی‌روح می‌بینی، سپس آن را در هم می‌شکند و خرد می‌کند.

(زرع) به گیاهی گفته می‌شود که ساقه قوی ندارد در مقابل (شجر). زرع شامل گیاهان غیر غذایی، گیاهان زینتی و دارویی و مانند آن است که فوق‌العاده و دارای الوان و چهره‌های گوناگون می‌باشد. در این آیه به یکی از آثار عظمت خداوند یعنی «مراحل حیات گیاه» اشاره شده است. باران از آسمان نازل می‌شود و سپس در درون زمین ذخیره شده، به صورت چشمه‌ها و قنات‌ها و چاه‌ها بیرون می‌آید. آن‌گاه «هزاران رنگ» از گیاهان از این «آب بی‌رنگ» به وجود می‌آید. پس از آن، گیاه خشک می‌شود، به گونه‌ای که آن را زرد و بی‌روح می‌بینی. تندباد از هر سو می‌وزد و آن را که سست شده است از جا می‌کند، سپس خداوند آن را در هم می‌شکند و خرد می‌کند!

و این‌که اگر بادهای داغ و سوزان و یا سرد و خشک و یا توأم با سموم فرستاده شود، به دنبال آن زراعت و باغ، زرد و پژمرده می‌شود:

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُضْفَرًا لَّظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ﴾ (روم/۵۱)؛ اگر ما بادی [آفت زا] بفرستیم و [کشت خود را] زرد و پژمرده ببینند، [مأیوس شده و] قطعاً پس از آن کفران می‌کنند.

در این جا زرد نمایانگر سستی و بی‌حالی است. در تفسیر نمونه آمده کلمه (مضفرا) از ماده صفره (بر وزن سفره) به معنی رنگ زرد است و برای مرجع (مضفرا) چهار احتمال ذکر کرده است: ضمیر «رأوه» به گیاهان و درختان باز می‌گردد که بر اثر وزش بادهای مضر، زرد و پژمرده می‌شوند و یا ضمیر به ابرها برمی‌گردد. ابرهای زرد رنگ طبعاً ابرهای نازک هستند و یا مرجع ضمیر آن باد است. یا احتمالاً (مضفر) به معنی خالی است. اما تفسیر اول را از همه مشهورتر دانسته است.^۲

۱- محمد مهدی کریمی‌نیا، «رنگ‌ها در قرآن»، مجله

دیدار آشنا، ش ۱۸.

۲- ناصر مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۱۶،

ص ۴۷۴.

۴- باغ زرد و پژمرده

در این آیه، به بادهای زبان‌بار اشاره شده

۵- زرد شتری

رنگ زرد رنگی گرم است، و خاصیت گرما بخشی آن در آیه ذیل برای بیان حجم زیانه آتش دوزخ و رنگ آن از عمق جهنم مدنظر قرار گرفته، تا شدت آن را برای تأثیر در نفس انسان به تصویر بکشد. «این رنگ عظمت و شکوه را مجسم می‌کند.»^۱

﴿إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرِّ كَالْقَصْرِ * كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرَةٌ﴾ (مرسلات / ۳۲ و ۳۳)؛ [دوزخ] چون کاخی [بلند] شراره می‌افکند. گویی [در سرعت و کثرت] همچون شتران زرد رنگی هستند [که به هر سو پراکنده می‌شوند].

در این آیه (جمالة) جمع (جمل) به معنی شتر و (صُفْر) جمع صفرا به معنی زرد است. شراره را به شتران زرد موی تشبیه کرده است که وجه تشبیه رنگ زرد، شعله و سرعت آن می‌باشد. نتیجه چنین حالتی حرارت بخشی زیاد است؛ یعنی شعله‌های جهنم همانند شتران زردی هستند که از نظر تسندی با سرعت زیاد به هم می‌پیچند. بنابراین حرارت بخشی یکی از خواص رنگ زرد می‌باشد.^۲

رنگ سبز

رنگ سبز زیباترین رنگی است که در قرآن هشت بار مطرح شده و به بساط

بهشتیان و جامه‌های ابریشمی و حریرهای سبز رنگ آنان در آیاتی چند اشاره شده است. رنگ سبز انتقال دهنده شادی انبساط خاطر و بهجت است، چنان‌که بهشت سراسر سرور و شادی است، به‌طور طبیعی رنگ‌های به کار رفته در آن نیز این احساس را دو چندان به بهشتیان منتقل خواهند نمود.

رنگ سبز نماد رویش و حیات و زندگی است. در مذهب، رنگ سبز سمبل ایمان و عقیده، دین، فناپذیری، ابدیت و عمق است. این رنگ که بیشتر در اعیاد مورد استفاده قرار می‌گیرد سمبل رستاخیز و محشر نیز می‌باشد. از نظر روان‌شناسان رنگ سبز آرامش بخش‌ترین رنگ‌ها و علامت زندگی، رویش و جاودانی است. این رنگ نشانه طبیعت، تعادل و بهنجاری است و نیز سبز نماد حیات و زندگی می‌باشد.

۱- خوشه سبز

حضرت یوسف علیه السلام بعد از این‌که توسط

۱- محسن عباس‌نژاد، حمید فغفور مغربی، علیرضا اشرف، ... قرآن و علوم طبیعی، بنیاد پژوهش‌های قرآنی حوزه و دانشگاه، انتشارات واحد مشهد، ۱۳۸۵، ص ۴۳۵.

۲- رنگ زرد از منظر آیات و روایات در سایت «www.aftab.ir».

عزیز مصر (تحت تأثیر همسرش) به زندان افکنده شد، با دو تن دیگر از درباریان پادشاه در زندان بود. حضرت یوسف علیه السلام خوابی را که آنان دیده بودند تعبیر نمود و همان گونه که او گفت، یکی از آن دو به دربار بازگشت و به عنوان «ساقی» به کار خود ادامه داد و دیگری اعدام شد؛ تا این که پادشاه خوابی دید. دانشمندان از تعبیر خواب عاجز ماندند. ناگهان «ساقی» به یاد یوسف علیه السلام در زندان افتاد. او با اجازه پادشاه به زندان آمد و تعبیر خواب را از وی پرسید. حضرت یوسف علیه السلام خواب را چنین تعبیر نمود: «کشور مصر هفت سال سرسبز خواهد بود و غله بسیاری نصیب مردم خواهد شد، به دنبال آن هفت سال قحطی خواهد آمد که باید مردم از غلات ذخیره شده خود استفاده کنند.»

«سبز رنگ دنیای سبزیجات و معلول عمل فتوسنتز است. این رنگ، رنگ رشد است. علامت پیشرفت و فراوانی است»^۱، چنانکه به این امر در قرآن و تعبیر خواب حضرت یوسف علیه السلام اشاره شده است:

﴿سَبَّحُ سُنْبُلَاتِ حُضْرٍ وَأَخْرَجَ يَابِسَاتٍ﴾
(یوسف/۴۶)؛ هفت خوشه سبز، و هفت خوشه خشکیده دیگر.

«سنابل» (خوشه‌ها) در صیغه جمع

مؤنث (سنبلات) زمانی می‌آید که با تأیید بر خرمی و سرسبزی کشت دلالت کند و در «السنبلات الخضراء» (خوشه‌های سبز) مانند گاو فربه و «السنبلات الیابسات» (خوشه‌های خشک) مانند گاو لاغر، هر گاه سرسبزی بیشتر می‌شود، ثروت حیوانی هم بیشتر می‌شود؛ هر چه گستره زمین‌های زیر کشت بیشتر می‌شود، مراتع نیز بیشتر می‌شوند. هر چه خشکسالی فراگیر شود، گرسنگی هم خواهد بود و در این حالت، خشکی، سبزی را می‌بلعد. چنان که امروزه در پیشرفت بیابان‌ها و به هنگام از بین رفتن ثروت حیوانی، شاهد این پدیده هستیم و واقعا اگر کشت سبز و گاو فربه - به عنوان نمونه‌ای از حیوانات - از بین بروند، باید بر حیات انسانی خط پایان کشید.^۲

۲- سبزی دو بهشت

سبز رنگی ایده آل برای فضاهاست که آرامش و تمرکز ایجاد می‌کند. از آن جا که

۱- محسن عباس‌نژاد و دیگران، قرآن و علوم طبیعی، ص ۴۳۵.

۲- حسن حنفی، «گونه‌گونی رنگ در قرآن کریم»، ترجمه مسعود انصاری، گلستان قرآن، ش ۲۰۴، ص ۵۴.

بهشت محل جاوید و دار قرار و آرامش بهشتیان نامیده شده، پس از هر لحاظ این آرامش برای آنان فراهم می‌باشد، حتی در نوع رنگ‌های به کار رفته در بهشت. به همین دلیل رنگ بهشت، لباس و تخت بهشتیان سبز می‌باشد.

﴿مُدَاهَمَاتَانِ﴾ (رحمن/۶۴)؛ آن دو بهشت در نهایت سبزی و خرمی هستند.

«مدهامتان» از ماده «ادهیمام» از ریشه «دهمه» است و در اصل به معنای سیاهی و تاریکی شب می‌باشد و به سبز پررنگ نیز اطلاق گردیده است و در مورد آن دو بهشت که در اوج خرمی و سرسبزی هستند، به کار برده شده است.^۱

امام کاظم علیه السلام فرمود: «سه چیز نور چشم را زیاد می‌کند: نگاه کردن به سبزه، نگاه کردن به آب روان و نگاه به صورت زیبا.»^۲

۳- لباس سبز بهشتی

همان‌گونه که سبزی در دنیا رنگ حاصلخیزی و فراوانی نعمت و شادی است، در آخرت نیز رنگ پاداش و زندگی خوش و خرم است؛ زیرا در آن جا مؤمنان جامه سبز می‌پوشند و بر تخت‌های سبز تکیه می‌دهند: ﴿عَالِيَهُمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ﴾ (انسان/۲۱)؛ [بهشتیان را] جامه‌های

ابریشمی سبز و دیبای سبتر در بر است. «به نظر کاندینسکی، رنگ سبز مطلق، آرام‌بخش‌ترین رنگ‌هاست. این رنگ هیچ انعکاس موجی حاوی شادی و رنج و یا ترس ندارد و به هیچ طرفی در حرکت نیست، بلکه آرام و ساکن و راضی از خود است. اما اگر به آن رنگ زرد اضافه شود، زنده و چنانچه آبی اضافه شود، انعکاس دار می‌گردد.»^۳

﴿يَسْلُبُونَ ثِيَابًا خَضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاسْتَبْرَقٍ﴾ (کهف/۳۱)؛ و جامه‌هایی سبز از پرنیان نازک و حریر سبتر می‌پوشند.

رنگ سبز، رنگ گیاهان و طبیعت است و خداوند آن‌ها را مظهر مسرت و شادی معرفی می‌کند:

﴿فَلَا تَبْتَئُوا بِهِ خَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ﴾ (نمل/۶۰)؛ پس به وسیله آب باغ‌های بهجت انگیز رویانیدیم.

راغب در تعریف بهجت آورده است: «البهجة حسن اللون و ظهور السرور فيه»؛

۱- محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۱۹، ص ۲۲۲.

۲- محمد باقر مجلسی، بحارالانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۳/۱۹۸۳م، ج ۱۰۴، ص ۴۵، ح ۱۰.

۳- اولیوریو فراری، نقاشی کودکان، ترجمه عبدالرضا صرافان، ص ۹۸.

بهجت بهترین رنگ است و شادی و نشاط
در آن ظهور دارد^۱.

۴- تخت سبز رنگ

از رنگ سبز به عنوان یک رنگ زیبا و
دلنشین، زیاد سخن به میان آمده، حتی
تکیه‌گاه‌های بهشتیان را با رنگ سبز معرفی
کرده است:

﴿مُسْتَكْبِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ
حِسَانٍ﴾ (رحمن/۷۶)؛ بهشتیان بر تخت‌ها و
فرش‌هایی تکیه زده‌اند که با بهترین و
زیباترین پارچه‌های سبزرنگ پوشانده شده
است.

سبز در سیستم عصبی اثر می‌کند. تعدیل
کننده هیجان‌ات و اضطراب‌ات است. در
تحریکات عصبی، بی‌خوابی‌ها و خستگی
اثر مفیدی دارد. فشار را پایین می‌آورد. با
منبسط ساختن رگ‌ها، انسان احساس
حرارت می‌کند. آرام کننده است و استعمال
آن هیچ عکس‌العملی را نشان نمی‌دهد.

سبز نشانه‌ای از رستخیز و صعود
روحانی به عالم بالاست که از طریق تجدید
حیات طبیعت و رشد گیاهان بشارت آن به
انسان داده شده است^۲.

۵- شاخه‌های سبز، زمین سرسبز
زمینی که آثار حیات از آن رخت بر بسته
بود و چهره‌ای زشت و تیره داشت با نزول
قطرات حیات بخش باران به وسیله گیاهان
سرسبز زنده شد. رنگ سبز نشانه طراوت و
زندگی است. رنگ سبز طبیعت علامت بهار،
جوانی و رشد و نمو می‌باشد و در این میان
آب مایه حیات است:

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ
الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾
(حج/۶۳)؛ آیا ندیدی خداوند از آسمان،
آبی فرستاد، و زمین سرسبز گردید؟ که همانا
خدا به دقیق‌ترین امور عالم آگاه است.

در قرآن کریم واژه (خضرا) برای اشاره به
گیاهی به کار می‌رود که پس از باریدن باران
بر آن زمین رسته باشد.

﴿فَاخْرَجْنَا مِنْهُ كُلَّ شَيْءٍ فَاخْرَجْنَا مِنْهُ
خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ
طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَابِئَةٌ﴾ (انعام/۹۹)؛ و از آن
[گیاه] جوانه سبزی خارج ساختیم که از آن

۱- حسین بن احمد راغب اصفهانی، مفردات الفاظ
القرآن، دارالعلم، دمشق، دارالشامیه، بیروت،
۱۴۱۲ق/ ۱۹۹۲م.

۲- عبدالمجید حسینی راد، مبانی هنرهای تجسمی، ص
۱۶۶.

بهجت بهترین رنگ است و شادی و نشاط در آن ظهور دارد.^۱

۴- تخت سبز رنگ

از رنگ سبز به عنوان یک رنگ زیبا و دلنشین، زیاد سخن به میان آمده، حتی تکیه‌گاه‌های بهشتیان را با رنگ سبز معرفی کرده است:

﴿مُتَّكِئِينَ عَلَى زَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبَقَرٍ جِسَانٍ﴾ (رحمن/۷۶)؛ بهشتیان بر تخت‌ها و فرش‌هایی تکیه زده‌اند که با بهترین و زیباترین پارچه‌های سبزرنگ پوشانده شده است.

سبز در سیستم عصبی اثر می‌کند. تعدیل‌کننده هیجانات و اضطرابات است. در تحریکات عصبی، بی‌خوابی‌ها و خستگی اثر مفیدی دارد. فشار را پایین می‌آورد. با منبسط ساختن رگ‌ها، انسان احساس حرارت می‌کند. آرام‌کننده است و استعمال آن هیچ عکس‌العملی را نشان نمی‌دهد.

سبز نشانه‌ای از رستخیز و صعود روحانی به عالم بالاست که از طریق تجدید حیات طبیعت و رشد گیاهان بشارت آن به انسان داده شده است.^۲

۵- شاخه‌های سبز، زمین سرسبز

زمینی که آثار حیات از آن رخت بر بسته بود و چهره‌ای زشت و تیره داشت با نزول قطرات حیات بخش باران به وسیله گیاهان سرسبز زنده شد. رنگ سبز نشانه طراوت و زندگی است. رنگ سبز طبیعت علامت بهار، جوانی و رشد و نمو می‌باشد و در این میان آب مایه حیات است:

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾ (حج/۶۳)؛ آیا ندیدی خداوند از آسمان، آبی فرستاد، و زمین سرسبز گردید؟ که همانا خدا به دقیق‌ترین امور عالم آگاه است.

در قرآن کریم واژه (خضرا) برای اشاره به گیاهی به کار می‌رود که پس از باریدن باران بر آن زمین رسته باشد.

﴿فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ كُلَّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ﴾ (انعام/۹۹)؛ و از آن [گیاه] جوانه سبزی خارج ساختیم که از آن

۱- حسین بن احمد راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، دارالعلم، دمشق، دارالشامیه، بیروت، ۱۴۱۲/ق/۱۹۹۲م.

۲- عبدالمجید حسینی راد، مبانی هنرهای تجسمی، ص

دانه‌های متراکمی بر می‌آوریم و از شکوفه درخت خرما خوشه‌هایی نزدیک به هم بیرون فرستادیم.

در سلول گیاهی کیسه‌های غشائی هست که در آن موادی درست می‌شود که کلروفیل نامیده می‌شود. کلروفیل به معنی «ماده سبز گیاهی و سبزینه» است که معادل آن در عربی «خَضِر» است (یعنی همان چیزی که در آیه مطرح شده است). این ماده سبز (خضر) انرژی نوری خورشید را جذب می‌کند و به انرژی شیمیایی تبدیل می‌کند. سبز رنگ بهار و رویش طبیعت است، تنوع رنگ‌های سبز نو شدن جاودانه طبیعت را نوید می‌دهند، سبز رنگ امید و زندگی دوباره است.^۱

رنگ آبی

رنگ آبی یک رنگ مقدس در فرهنگ دین اسلام است و چون آسمان به رنگ آبی است و جایگاه فرشته‌ها و موجودات پاک است دارای تقدس می‌باشد. گنبد‌های آبی رنگ و نیز مناره‌های آبی همانند پلی بین زمین و آسمان محسوب می‌شوند. اولین رنگی که پدید آمد آبی بود؛ بعد از آبی آسمانی، آبی دریایی، سبز کلروفیل گیاه و آن گاه گیاهان و حیوانات، کره خاکی را از

رنگ‌های گوناگون خود مملو ساختند.^۲ هنگامی که نور خورشید به هوای بالای زمین (جو) که مملو از ذرات ریز و کوچک گرد و غبار است می‌رسد، بیشتر رنگ‌ها به راحتی می‌تواند از بین این ذرات عبور نماید و تنها رنگ آبی به وسیله این ذرات منعکس می‌شود. به همین دلیل ما آسمان را آبی می‌بینیم.^۳

﴿إِنَّا زَيْنًا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِرِيَّةِ الْكَوَاكِبِ﴾
(صافات/۶)؛ ما آسمان این دنیا را با ستارگان آراستیم.

«ستارگان در شب پدیدار می‌شوند، در حقیقت نقاط زرد رنگ روشنی که در دل صفحه آبی تیره شب می‌درخشند؛ آبی و زرد، دورنگ متضاد هم و شاید نقاط امید و چراغ‌های زیبا و تابنده ظلمات و تاریکی.»^۴

«چشمک زدن زیبای ستارگان به خاطر

قشر هوایی است که اطراف زمین را فرا گرفته، و آن‌ها را به این کار و می‌دارد و این با تعبیر «السماء الدنيا» بسیار مناسب است، اما

۱- عبدالمجید حسینی راد، مبانی هنرهای تجسمی، ص ۱۶۶.

۲- محمد امین حجینی، اثر تربیتی رنگ، ص ۱۳.

۳- ناصر فرزاد، رنگ و طبیعت (بخشی از دانش رنگ‌ها)، انتشارات تهران، ۱۳۷۵، ص ۷۰.

۴- محمدعلی اکبرزاده، رنگ و تربیت، ص ۵۵.

در بیرون جو زمین، ستارگان فاقد تلالؤ هستند.^۱

«رنگ آبی از نظر معنوی بسیار عمیق و احترام برانگیز است... آسمان روز جلوه سرزنده، فعال و با طراوت آبی را به نمایش می‌گذارد و آسمان شب عظمت و شکوه آبی تیره، بسیار عمیق و رازآمیز را معنی می‌کند. به ویژه وقتی ستاره‌های زرد رنگ به روی آن می‌درخشند عمق معانی و رازهای عالم را با سکوتی سرشار از معنویت منتشر می‌کند.»^۲

رنگ قرمز

قرمز انرژی‌دهنده و محرک بسیار نیرومندی است. از تأثیر پرتو قرمز بر هموگلوبین انرژی بدن رو به فزونی گذارده، حرارت بدن بالا می‌رود و گردش خون بهتر می‌شود.

رنگ قرمز، رنگی گرم و متبسط است، رنگی زنده و در عین حال پر نیرو و مصمم به نظر می‌رسد.^۳ در قرآن رنگ سرخ و قرمز به عنوان رنگ‌های روز قیامت شناخته می‌شود.

۱- پشم قرمز

«قرمز چنان تابندگی دارد که گویی مملو از گرمی اندرونی است. گرمی قرمز با نارنجی نیروی آتشین شدید می‌شود. قرمز

حکایت از جهان سوزان، جنگ و شورش و شیاطین می‌کند. قرمز همچون آتش زیانه کش است»^۴. به همین علت در قرآن کریم برای نشان دادن عظمت روز رستاخیز از این رنگ نام برده شده است. این معتقد است: «رنگ قرمز می‌تواند تمام درجات واسطه‌ای بین حالات دوزخ و مشوم روی سیاه گرفته تا رنگ گلگون لطیف و فرشته‌وش، بین حالات درونی تا علوی، نوسان داشته باشد.»^۵ روز قیامت به (روز ترس بزرگ) مشهور است؛ زیرا حالت ترس و هراس برای همه وجود دارد و وجود رنگ قرمز در این روز این حالت را تشدید خواهد کرد.

﴿وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ﴾

(قارعة/۵)؛ و کوه‌ها مانند پشم زده شده (پشم قرمز) رنگین شود.

بعضی گفته‌اند (عهن) به معنای پشم قرمز است. این تشبیه اشاره دارد به این‌که در آن

۱- ناصر مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۱۹،

ص ۱۷.

۲- عبدالمجید حسینی راد، مبانی هنرهای تجسمی، ص

۱۶۴.

۳- آنا اولیوریو فراری، نقاشی کوکان، ترجمه عبدالرضا

صرافان، ص ۹۹.

۴- اینتن، عناصر رنگ، ص ۱۲۹.

۵- همان، ص ۱۳۲.

روز کوه‌ها که رنگ‌های مختلف دارند با زلزله قیامت متلاشی، و چون پشم حلاجی شده می‌گردند. کوه‌هایی که در روز قیامت به حرکت درآمده متلاشی می‌گردند و به صورت غباری در آسمان درمی‌آیند به صورت پشم می‌شوند که تنها رنگی از آن‌ها نمایان است و این رنگ قرمز باعث تحریک و برانگیختگی همه انسان‌ها می‌شود.

۲- گل سرخ رنگ (قرمز)

قرمز رنگ شعله‌های آتش و خون است. در آیه زیر نیز سرخی دگرگونی‌های صفحه آسمان به هنگام قیامت به این رنگ تشبیه شده است:

﴿فَإِذَا أَثَشَّمَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ﴾ (رحمن/۳۷)؛ در آن هنگام که آسمان شکافته شود و همچون روغن مذاب گلگون گردد (حوادث هولناکی رخ می‌دهد که تاب تحمل آن را نخواهید داشت)!

مرحوم شیخ طبرسی به نقل از برخی از مفسران در توضیح «ورده» می‌گوید: مقصود خداوند از «ورده» رنگ گلی است. کلمه (ورده) در این آیه به معنای گل سرخ تداعی کننده سرخی آسمان در هنگام قیامت است که وجه تشبیه همان گرم بودن و فعال بودن زیاد است.

گرچه گیاهان رنگ‌های گوناگونی دارند، ولی بیشتر قرمز رنگ هستند. از این رو آسمان روز قیامت به گل سرخ تشبیه شده است. وی در توضیح «الدّهان» آورده: آسمان روز قیامت مانند روغن‌های رنگارنگی است که پاره‌ای از آن‌ها بر پاره‌ای دیگر ریخته می‌شود.^۱

روز قیامت به سبب عظمتی که دارد انسان‌ها در حال فرار از یکدیگرند و به دنبال محل امنی می‌گردند. رنگ قرمز اگر به صورت رنگ غالب باشد در محیط احساس هیجان و ناآرامی ایجاد می‌کند.^۲

۳- راه قرمز

خداوند متعال از رنگ قرمز به عنوان رنگ کوه‌ها در جاده‌های پر پیچ و خم کوهستانی تعبیر کرده می‌فرماید:

﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَعَرَايِبٌ سُودٌ﴾ (فاطر/۲۷)؛ و از برخی کوه‌ها، راه‌ها و رگه‌هایی سفید و سرخ و به رنگ‌های مختلف و سیاه پر رنگ آفریدیم.

۱- ابوعلی فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۳۷۹ق. ج ۵، ص ۳۱۱.
۲- بنگرید به: سایت «www.aftab.ir».

با اندکی تأمل در آیه یاد شده به جایگاه رنگ قرمز در علم زمین‌شناسی پی می‌بریم؛ زیرا کوه‌های سرخ رنگ منبع عظیم آتشفشانی و پیوسته در تلاطم می‌باشند. نماد اصلی این کوه‌ها، گرم و فعال بودن آن‌هاست و به همین علت در اثر تغییرات جغرافیایی شروع به فوران می‌کنند.

رنگ سفید

رنگ‌های اصلی هفت رنگ است. نیوتن نخستین بار حدس زد که باید نور سفید مجموعه این رنگ‌ها باشد و مجموعه این رنگ‌ها با هم، اثر نور سفید را بر چشم می‌گذارند.

«رنگ‌های روشن و نزدیک به سفید اثرات محرک روانی عمومی داشته موجب افزایش فعالیت عمومی شخص می‌گردد و اثرات غیر مستقیمی در افزایش حرکت و فعالیت و پیشرفت کار و فعالیت‌های شغلی و حرفه‌ای دارد.»^۱

رنگ سفید سمبل پاکی، خلوص، عفت، پارسایی، عصمت، بی‌گناهی و حقیقت و مهم‌تر از همه صلح و پایان جنگ می‌باشد و به شدت به معنویت مربوط می‌شود. کلمه «بیض» (سفید) و مشتقات آن دوازده بار به طور صریح و یک بار هم به طور کنایی در

قرآن به کار رفته است.

۱- رشته سفید

قرآن اولین اشعه‌های ارسالی از طرف خورشید را به رنگ سفید معرفی کرده است: «وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ» (بقره/۱۸۷)؛ و بخورید و بیاشامید، تا رشته سپید صبح، از رشته سیاه (شب) برای شما آشکار گردد.

ابيض (سفیدی) در طبیعت به خاطر روشنایی برآمده از ظلمت است تا رشته سفید از سیاه معلوم شود. رنگ‌های روشن و سفید اثرات حرکت روانی عمومی داشته، موجب افزایش فعالیت عمومی شخص می‌شود و اثرات غیر مستقیمی در افزایش حرکت و پیشرفت کار و فعالیت دارد و رنگ‌های تیره مانع فعالیت و حرکت و انعکاس می‌شود. به همین سبب حرکت و فعالیت انسان در روز است و تاریکی و شب سکون و آرامش به دنبال خود دارد.

روز و شب، نور و تاریکی، این حالت دوقطبی در زندگی انسان و به طور کلی در

۱- بنگرید به: سایت «www.aftab.ir».

طبیعت اهمیت اساسی دارد. اثرات سیاه و سفید از تمام جهات و جنبه‌ها متفاوت است.

۲- نورسفید

﴿وَتَوَزَعُ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاطِرِينَ﴾
(اعراف/ ۱۰۸ و شعراء/ ۳۳)؛ و دست خود را [از گریبان] بیرون کشید؛ ناگهان برای بینندگان سفید [و درخشنده] بود.

حضرت موسی عليه السلام که به منظور اعجاز دست خویش را بیرون می‌کرد، نوری مانند آفتاب از بین انگشتانش درخشید که برای بینندگان سفید و درخشنده بود. در حقیقت این نوع اعجاز که نشانی از خدا و قدرت و درخشندگی و واقعیت... بود، با رنگ سفید به وقوع می‌پیوست.

«(بد بیضاء) در معنای حقیقی به معنای دست پاک و پاکیزه و در معنای مجازی به معنای دست عقیف و شریف است.»^۱

آیات دیگری هم در قرآن به این امر اشاره دارد؛ همانند: آیه ۱۲ سوره نمل، آیه ۳۲ سوره قصص و آیه ۲۲ سوره طه.

۳- شراب سفید

نوشیدنی و شراب بهشتیان، لذت‌بخش، نشاط‌آور و قدرت‌آفرین است. شراب‌های آن نه مایه تباهی عقل است و نه انسان را

مست می‌کند.

آب نهرهای بهشتی نیز زلال است و گوارا و هیچ‌گاه رنگ و بو و طعمش تغییر نمی‌کند. شیری که در اثر ماندن طعمش تغییر نمی‌کند. شیر از سایر مواد غذایی زودتر فاسد می‌شود، ولی نهرهای شیربهشتی همیشه خوش طعم و گوارا است.

﴿يَطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ * بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ﴾ (صافات/ ۴۵ و ۴۶)؛ با جامی از باده ناب پیرامونشان به گردش در می‌آیند؛ باده‌ای سپید که نوشندگان را لذتی [خاص] می‌دهد.

قرآن در وصف نوشیدنی‌های بهشتیان می‌گوید: شربت‌های بهشتیان هم سفید است و هم برای نوشندگان لذت آور. (لذة للشاربين)؛ یعنی نه مایه فساد عقل است و نه موجب مستی می‌شود و جز هوشیاری و نشاط و لذت روحانی چیزی در آن نیست.

۴- حوران سفید بهشتی

در قرآن کریم همچنین از زنانی سپید و پاک یاد می‌کند. «سفید یادآور نور، خوبی،

۱- حسن حنفی، «گونه‌گونی رنگ در قرآن کریم»، ترجمه مسعود انصاری، گلستان قرآن، ش ۲۰۴، ص ۵۷.

بی‌گناهی، خلوص و دوشیزگی است. سفید را رنگ کامل می‌دانند.^۱

﴿وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ * كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ﴾ (صافات/ ۴۸ و ۴۹)؛ و نزدشان [دلبرانی] فروهشته نگاه و فراخ دیده باشند. گویی [از شدت لطافت و سفیدی] تخم شترمرغ [زیر پر] اند، [و دست انسانی هرگز آن را لمس نکرده است].

در روان‌شناسی رنگ سفید خاصیتی مثبت، تهییج‌کننده، نورانی، فضا دار و ظریف و لطیف دارد و چنان که یاد شد، رنگ سفید سمبل خلوص، عفت، پارسایی، عصمت، بی‌گناهی و حقیقت می‌باشد.

«این توصیف دیگری برای همسران بهشتی است که پاکی و قداست آن‌ها را می‌رساند؛ یعنی بدن آن‌ها از شدت پاکی و ظرافت و سفیدی و صفا همچون تخم مرغی است که نه دست انسان آن را لمس کرده و نه گرد و غباری بر آن نشسته، بلکه در زیر بال و پر مرغ پنهان و پوشیده مانده است.»^۲

۵- چشم سفید

﴿وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسْفَىٰ عَلَىٰ يَٰسُوفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ﴾ (یوسف/ ۸۴)؛ [یعقوب] از آنان روی گردانید و گفت: «ای دریغ بر یوسف!» و در حالی که

اندوه خود را فرو می‌برد، چشمانش از اندوه سفید شد.

«ابيضت عيناه من الحزن» سفید شدن چشم به معنای سفید شدن سیاهی چشم است که آن هم به معنای کسوری و از میان رفتن حس باصره است، نه به معنای دید مختصر. (ابيض) در آیه به این معنی است که یعقوب به کلی نابینا شده بود.^۳

ع-سفیدی و درخشندگی رخسار مؤمنان رنگ سفید مظهر پاکی و لطافت و درخشندگی است. در قرآن کریم سیمای بهشتیان به رنگ سفید نشان داده شده است؛ زیرا آنان پاک و مطهرند و چهره‌های درخشان دارند:

﴿يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ * وَأَمَّا الَّذِينَ أَبْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَبِهِ رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ (آل عمران/ ۱۰۶ و ۱۰۷)؛ [در آن]

۱- سمبل‌های رنگ‌ها، در سایت

www.world3.p.com

۲- محمد امین حجتی، اثر تربیتی رنگ، ص ۴۳.

۳- محمد حسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۱۱، ص

روزی که چهره‌هایی سفید و چهره‌هایی سیاه گردد، اما سیاه‌رویان [به آنان گویند]: آیا بعد از ایماستان کفر ورزیدید؟ پس به سزای آن که کفر می‌ورزیدید این عذاب را بچشید و اما سپیدرویان همواره در رحمت خداوند جاویدان‌اند.

۷- سپیدی موهای حضرت زکریا علیه السلام

هنگامی که حضرت زکریا به درگاه خداوند برای درخواست این که به او فرزندی عطا شود دعا می‌کرد، فرمود:

﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاسْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْئًا...﴾ (مریم/۴)؛ گفت: پروردگارا! من استخوانم سست شده و [موی] سرم از پیری سپید گشته، و ای پروردگار من، هرگز در دعای تو، از اجابت محروم نبوده‌ام.

(اشتعل الرأس شیئاً)؛ تشبیه شعله آتش به شعله‌ای است که تمام سر را فرا گرفته، از یک سو آتش درخشندگی خاصی دارد که از دور جلب توجه می‌کند و از سویی زمانی که آتش جایی را فرا می‌گیرد آنچه از آن باقی می‌ماند خاکستر است. زکریا فراگیر شدن پیری و سفیدی مو را به شعله‌ور شدن آتش و خاکستری که بر جا می‌گذارد تشبیه کرده! در مجمع البیان آمده: (اشتعل الرأس شیئاً)

بهترین استعاره است برای منتشر شدن سفیدی موی سر^۲.

رنگ مو معمولاً به طور دائم در پیاز مو وجود دارد و یک بار که رشد نمود دیگر رنگش یکنواخت و همیشگی است. در مو دستگاه گردش خون (مویرگ) وجود ندارد. لذا سفید شدن ناگهانی مو بدون تغییر باقی می‌ماند. موی سفید مویی بدون رنگ دانه یا پیگمان است. همیشه سفید شدن مو به علت بالا رفتن روزهای زندگی نیست. عوامل ارثی، افزایش گلبول‌های سفید خون، نوع رژیم غذایی و بیماری‌هایی همچون تیروئید و کم‌خونی در بروز این عارضه بی‌تأثیر نیستند.

۸- راه سفید

﴿وَمِنَ الْجَبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾ (فاطر/۲۷)؛ و از برخی کوه‌ها، راه‌ها و رگه‌هایی سفید و سرخ و به رنگ‌های مختلف و سیاه پررنگ آفریدیم.

(بيض) جمع (ایض) به معنی سفید و

۱- ناصر مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۱۳، ص ۸
۲- فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان، ج ۳، ص ۵۰۲.

«حمر» جمع احمر به معنی سرخ است. غرایب جمع «غریب» به معنی سیاه پر رنگ است، و این که عرب به کلاغ غراب می‌گوید نیز از این جهت است. ذکر کلمه سود از آن جهت که اسود به معنی سیاه است پشت سر واژه «غرایب» تأکیدی است بر معنی سیاهی شدید از جاده‌های کوهستانی.

این احتمال نیز در آیه داده شده است که خود کوه‌ها همانند خطوط جاده‌هایی است که بر سطح زمین کشیده شده است که مخصوصاً از فاصله‌های دور کاملاً محسوس است، خطوطی که بعضی سفید و بعضی سرخ رنگ و بعضی سیاه رنگ است.^۱ تفاوت در رنگ کوه‌ها و جاده‌ها سببی برای پیدا کردن راه‌ها در جاده‌های پر پیچ و خم کوهستانی است.

رنگ سیاه

(سیاه) رنگی افسرده، تسخیرکننده، متأثرکننده و در عین حال سنگین و عمیق است. این رنگ سمبلی از غم و اندوه، ترس، پوشیدگی، اختفا، رازداری و ابهام است.

این رنگ در قرآن به منزله رنگ منفی که با بدبینی و اهریمنی مربوط است تلقی می‌شود. در هفت آیه از قرآن کلمه (سیاهی)

آمده که به عنوان رنگ خشم و بی‌نوری و بدی یاد شده است. سیاه در بیشتر موارد در مقابل سفید می‌باشد و از رنگ جاده تا چهره دوزخیان و کسانی که از ولادت دختری ناراحت می‌شدند به (رنگ سیاه) تعبیر شده است.

۱- صورت سیاه از تولد دختر

سیاه رنگ رموزی است که مرتبط با ترس و ناشناخته‌هاست. این رنگ معمولاً بار معنایی منفی را به همراه خود دارد. گاهی اوقات برای شناختن باطن کسی نیاز به سؤال و تفحص نیست؛ زیرا از رنگ چهره‌ها همه چیز مشخص است، چنان‌که به این مسئله در قرآن کریم اشاره شده است:

﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ﴾ (نحل/۵۸)؛ و هرگاه به یکی از آن‌ها بشارت دهند دختر نصیب تو شده، صورتش [از فرط ناراحتی] سیاه می‌شود و به شدت خشمگین می‌گردد.

مقصود از «سواد» و سیاه شدن روی «خشمناک شدن» است و «کظیم» به (کسی

۱- ناصر مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۱۸، ص ۲۴۵.

می‌گویند که اندوه و خشم خود را فروبرد). در این جا شاید تشبیه صورت به رنگ سیاه به این سبب باشد که آنان از شدت خشم و ناراحتی از تولد دختر رویشان سیاه شده، خشم خود را فرو می‌برند.

کاندینسکی می‌گوید: رنگ سیاه، نشانگر عدم و نیستی و مانند سکوتی ابدی بدون آینده و امید است، بدین معنی که پایان راه یا آن توقفی را می‌نمایند که در پایان کامل نطق پدید می‌آید. گویی که این رنگ اصلاً صدایی ندارد، هر رنگی که بر روی سیاه قرار گیرد، برجسته و مشخص تر می‌شود.^۱

قرار می‌گیرد و با کشیده شدن پرده آبی تیره بر آسمان احساس نیاز به استراحت و آرامش در او به وجود می‌آید؛ و با طلوع صبح و آشکار شدن نور و روشنایی زرد رنگ به انسان نیروی تکاپو و فعالیت دست می‌دهد. بنابراین پیشینه شناخت رنگ‌ها و احساس نیاز به آن‌ها به صورت تکوینی در خلقت وجود داشته است.

﴿حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ﴾ (بقره/۱۸۷)؛ تا رشته سپید صبح، از رشته سیاه (شب) برای شما آشکار گردد.

«در پایان شب نخست یک سفیدی بسیار کم رنگ به طور عمودی در آسمان پیدا می‌شود که آن را به (دم روباه) تشبیه کرده‌اند. این همان صبح کاذب است، اما کمی بعد از آن سفیدی شفاف‌تری به طور افقی و در امتداد افق نمایان می‌شود که همچون رشته نخ سفیدی است که در کنار رشته سیاه کشیده شده. این همان صبح صادق است.»^۲

مارکس لوشر معتقد است: «سیاه و سفید

۲- رشته سیاه

زندگی بشر از آغاز خلقت تحت تأثیر دو عامل مهم شب و روز بوده است. خدای متعال از این دو عامل به عنوان نعمتی بزرگ یاد می‌کند و در کنار سایر نعمت‌هایش می‌فرماید:

﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَآسًا * وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَآشًا﴾ (نبأ/۱۰ و ۱۱)؛ شب را [برای شما] پوششی قرار دادیم و روز را [برای] معاش [شما] قرار دادیم.

این عملکرد فطری در انسان بیانگر این است که انسان ناخودآگاه تحت تأثیر رنگ‌ها

۱- آنا اولیوریو فراری، نقاشی کودکان، ترجمه عبدالرضا

صرافان، ص ۹۹.

۲- ناصر مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۱، ص

دو حد افراط و تفریط هستند و حکم آلفا و امگا را از لحاظ شروع و پایان دارند.^۱

۳- چهره سیاه جهنمیان

روان شناسان رنگ سیاه را بی‌رنگی مطلق می‌دانند که تمام رغبت‌ها را از بین می‌برد؛ از این رو در آیات چهره دوزخیان با رنگ سیاه نشان داده شده که کسی به آن‌ها توجه ندارد:

﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ﴾ (زمر/۶۰)؛ و روز قیامت کسانی را که بر خدا دروغ بسته‌اند رو سیاه می‌بینی؛ آیا در جهنم جایگاهی برای متکبران نیست؟!^۲

روسیاهی دروغ‌گویان در قیامت نشانه خواری و رسوایی آن‌هاست. عرصه قیامت عرصه بروز اسرار نهان و تجسّم اعمال و افکار است، آن‌ها در این دنیا قلب‌های سیاه و تاریک داشتند و اعمالشان همچون افکارشان تیره و تار بود، در آنجا این حال درونی به برون منتقل می‌شود و چهره‌هاشان سیاه خواهد بود.^۳

۴- رخساره سیاه اهل عذاب

در روز قیامت جهنمیان و اهل عذاب با نفی کردار خود به دنبال چاره‌ای برای توجیه و جبران اعمال خود در دنیا می‌باشند، در حالی که چهره شان سیاه و کبود شده است. روان‌شناسان معتقدند که «سیاه منجر به رفتار جبرانی می‌گردد. چنین شخصی می‌خواهد هر چیزی را نفی کند که بیرون از دایره لجوجانه او نسبت به وضع موجودی است که وی احساس می‌کند هیچ چیز آن طور که باید و شاید نیست. این شخص در برابر سرنوشت خود و یا دست کم در برابر خود قد علم می‌کند و در معرض رفتار عجولانه و غیر عاقلانه در این مورد می‌باشد.»^۴

آیه زیر اشاره دارد به این‌که چگونه کفر و تفرقه و بازگشت به جاهلیت، موجب روسیاهی است و چگونه اسلام و ایمان و اتحاد و صمیمیت موجب رو سفیدی است.^۴

- ۱- مارکس لوشر، روان‌شناسی رنگ‌ها، ترجمه لیلا مهادبی، ص ۹۷.
- ۲- ناصر مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۱۹، ص ۵۱۷.
- ۳- مارکس لوشر، روان‌شناسی رنگ‌ها، ترجمه لیلا مهادبی، ص ۹۷.
- ۴- ناصر مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۳، ص

﴿يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ﴾ (آل عمران/۱۰۶)؛ [در آن] روزی که چهره‌هایی سفید و چهره‌هایی سیاه گردد. اما سیاه‌رویان [به آنان گویند]: آیا بعد از ایمانتان کفر ورزیدید؟ پس به سزای آن که کفر می‌ورزیدید این عذاب را بچشید.

﴿كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطْعًا مِّنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا﴾ (یونس/۲۷)؛ گویی چهره‌هایشان با پاره‌ای از شب تار پوشیده شده [صورت کافران زشت و سیاه می‌گردد].

۵- زشتی و سیاهی رخساره

کفار در روز قیامت

رنگ سیاه با عظمت عمیقش برای تاریک کردن نورها به کار می‌رود:

﴿فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئًا وَجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ﴾ (ملک/۲۷)؛ و آن گاه که آن [لحظه موعود] را از نزدیک ببینند، صورت کافران زشت و سیاه گردد، و به آن‌ها گفته شود: «این همان چیزی است که تقاضای آن را داشتید!»

کاربرد واژه رنگ

واژه «لون» (رنگ) نه مرتبه در قرآن کریم آمده که شش بار به مفهوم عام و سه بار در مفهوم خاص به کار رفته است. از مجموع این کاربردها چنین دانسته می‌شود که دلالت رنگ در مفهوم عام آن گستره‌ای بس فراخ‌تر از دلالت آن در مفهوم خاص دارد؛ این واژه هفت بار به صورت جمع و تنها دو مرتبه به صورت مفرد در قرآن کریم آمده است.^۱

۱- رنگ انسان‌ها

در آغاز آیه، سخن از نزول باران است و به دنبال آن، ابتدا به رنگ‌های نباتات و بعد جمادات و آن گاه انسان و جنبندگان اشاره شده است. گیاهان، رابطه رنگی فتوسنتزی کلروفیلی داشته و جمادات با عوالم شیمیایی رنگین شده و حیوان و انسان نیز با اعمال شیمیایی مخصوصی، پیگمان‌ها و رنگدانه‌های خود را می‌سازند و قرآن به هر سه قسمت اشاره فرموده است.

تفاوت‌های ژنتیکی حاصل از ژن‌ها خود عامل مهمی در گوناگونی خصوصیات

۱- حسن حنفی، گونه‌گونی رنگ در قرآن کریم، ترجمه

مسعود انصاری، گلستان قرآن، ش ۲۰۴، ص ۵۲

ظاهری و رفتاری می‌باشد؛ چرا که زن‌ها اطلاعات و برنامه‌هایی را به همراه دارند که ویژگی‌های ظاهری نظیر ساختمان بدن، جنس، رنگ پوست، مو، چشم، وضعیت جسمانی و همچنین ویژگی‌های رفتاری فرد را مشخص می‌کنند.

﴿وَمِن آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَاخْتِلَافَ اللَّسَانِ وَالْوَالِدِينَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِّلْعَالَمِينَ﴾ (روم/۲۲)؛ و از آیات او آفرینش
آسمان‌ها و زمین، و تفاوت زبان‌ها و
رنگ‌های شماسست. قطعاً در این نشانه‌هایی
است برای عالمان.

افراد بشر به وسیله رنگ و نژادهای
گونگون از هم متمایز می‌شوند و این تمایز
درحالی است که همه افراد بشر در اصل،
مانند هم هستند؛ مثلاً سفیدپوستان همه
سفیدند، ولی سفیدی خیلی فرق می‌کند تا
سفیدی یا سیاه‌پوستان همه سیاه‌پوستند، اما
سیاهی یکی، غیر از سیاهی دیگری است.

فِي ذَلِكَ لآيَةٌ لِّقَوْمٍ يَتَذَكَّرُونَ﴾ (نحل/۱۳)؛ و
[همچنین] آنچه را در زمین به رنگ‌های
گونگون برای شما پدید آورد [مسخر فرمان
شما ساخت]؛ در این، نشانه روشنی است
برای گروهی که متذکر می‌شوند.

گویی در ساختمان هر گیاه و درختی،
لابراتوار و دستگاه مخصوصی است که هر
کدام، از یک آب و خاک، انواع مواد و
ویتامین‌ها را می‌سازند. اگر در جو و گندم
ماده نشاسته‌ای، در نخل و مو ماده قندی، در
لیمو ماده اسیدی و در سایر درختان و
گیاهان، انواع رنگ‌ها و مواد و ویتامین‌ها را
مشاهده می‌کنیم، همگی اثر مستقیم
دستگاه‌های مختلف و لابراتوارهای گوناگون
است که در ساختمان و بذر هر کدام وجود
دارد و این لابراتوارهای طبیعی، از آب و هوا
و خاک و نور واحد جهان طبیعت، انواع
خوراکی‌ها و ویتامین‌های رنگارنگ را برای
بشر می‌سازند.

۲- رنگ نعمت‌های الهی

طبیعت بهترین نمونه برای درک و ایجاد
هارمونی رنگی و ساختار منطقی است،
چنان‌که در قرآن آمده است:

﴿وَمَا ذَرَأَا لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانًا إِنََّّ

۳- رنگ عسل

عسل یکی از هدیه‌های پر ارزش طبیعت
است که در قرآن از آن به عنوان «فیه شفاء
للناس» (شفای برای مردم در آن است) یاد
شده. زنبور عسل شربت رنگارنگی می‌سازد

که پس از هضم و جذب توسط بدن، شفا بخش انسان از بیماری‌هاست.

«وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّخْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِمَّنَ الْجِبَالِ يَأْتُونَآ وَمِمَّنَ الشَّجَرِ مِمَّا يَغْرِشُونَ * ثُمَّ كَلَّمِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَأَسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بَطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» (نحل/ ۶۸ و ۶۹)؛ و پروردگار تو به زنبور عسل وحی (و الهام غریزی) نمود که: «از کوه‌ها و درختان و داربست‌هایی که مردم می‌سازند، خانه‌هایی برگزین! سپس از تمام ثمرات (و شیره گل‌ها) بخور و راه‌هایی را که پروردگارت برای تو تعیین کرده است، به راحتی بیما!» از درون [شکم] آن‌ها، نوشیدنی با رنگ‌های مختلف خارج می‌شود که در آن، شفا برای مردم است؛ به یقین در این امر، نشانه روشنی است برای جمعیتی که می‌اندیشند.

رنگ عسل نیز مانند سایر ویژگی‌های آن بسیار متغیر است. عسل طبیعی تقریباً بی‌رنگ بوده یا بین زرد نخودی تا قهوه‌ای تیره متغیر است. عسل بر حسب این‌که متعلق به کدام منطقه و کدام گل باشد رنگش متفاوت است. دامنه طیف رنگ‌های عسل از سفید به انواع زرد (زرد نارنجی، زرد مایل به

سبز طلایی) کهربایی، عقیقی مایل به قرمز و بعضی مایل به سیاه حتی قهوه‌ای متغیر است که برای بسیاری از بیماری‌ها شفا است. رنگ و حتی طعم و مزه عسل‌ها به گلی که زنبور مکیده بستگی دارد.

«از رابطه بین (کل الثمرات) و (مختلف الوانه) دریافت می‌شود که رنگ‌های مختلف در نتیجه بهره برداری از گل و ثمرات مختلف آن‌هاست. قرآن با عبارت (مختلف الوانه) این مطلب را متذکر می‌شود که طبع بشر همیشه باید غذاهای گوناگون در اختیارش باشد.»^۱

«این تنوع رنگ‌ها علاوه بر این که گویای تنوع سرچشمه‌های به دست آوردن عسل است، تنوعی برای ذوق‌ها و سلیقه‌ها نیز محسوب می‌شود؛ زیرا امروزه ثابت شده است که رنگ غذا در تحریک اشتهای انسان بسیار مؤثر است.»^۲

۴- رنگ جمادات و حیوانات

گل‌ها و میوه‌های متنوع با رنگ‌های

۱- محمد بیستونی، رنگ‌شناسی از دیدگاه قرآن و

حدیث، ص ۳۶.

۲- ناصر مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۱۴،

ص ۳۰۲.

جذاب و زیبا، انسان‌ها و حیوانات با رنگ‌های مختلف و همچنین سنگ‌ها و کوه‌ها با رنگ‌های زیبا همگی دلیل بر تدبیر الهی در رنگ‌آمیزی هستند که زندگی را از یکنواختی در می‌آورد و به انسان‌ها نشاط و تحرک می‌بخشد. قرآن کریم همچنین روی اختلاف رنگ‌ها در میوه‌ها، کوه‌ها و صخره‌ها، مردم و جنبندگان و چهارپایان تکیه کرده می‌فرماید:

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾ (فاطر/ ۲۷)؛ آیا ندیده‌ای که خدا از آسمان، آبی فرود آورد و به [وسيله] آن میوه‌هایی که رنگ‌های آن گوناگون است بیرون آوردیم؟ و از برخی کوه‌ها، راه‌ها و رگه‌هایی سفید و سرخ و به رنگ‌های مختلف و سیاه آفریدیم.

(جدد) جمع جده به معنای جاده و راه است. احتمالاً مراد از راه‌های کوه‌ها، خود کوه‌ها باشد نه تنها راه‌هایش و گویا کوه‌ها از دور به صورت خطوطی روی زمین دیده می‌شوند.^۱

در زمین شناسی و معدن‌یابی و مهم‌تر از همه در شناسایی نوع کانی، شناخت

رنگ‌های قرمز و نارنجی و دیگر رنگ‌های کوه نقش دارد. «پوسته زمین از عناصر یا ترکیباتی طبیعی، جامد و معمولاً متبلوری به نام (کانی) درست شده است. از اجتماع و به هم پیوستن ذرات و بلورهای یک یا چند کانی، (سنگ) ایجاد می‌شود. سنگ‌های سازنده پوسته زمین بسیار متنوع‌اند و شامل سه گروه؛ آذرین، دگرگونی و رسوبی می‌شوند.»^۲

تشخیص نوع سنگ‌ها نیاز به شناسایی کانی‌ها دارد. جلا و رنگ هر کانی، در توانایی آن در منعکس ساختن، متفرق کردن یا جذب نور است. رابطه نزدیکی بین خواص فیزیکی ظاهری کانی با ترکیب شیمیایی و مشخصات بلور شناسی آن وجود دارد. رنگ بخش سالم کانی و هوانزده آن نشانه‌ای برای تشخیص نوع آن است.^۳

﴿وَمِنَ النَّاسِ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ (فاطر/ ۲۸)؛ و از انسان‌ها و

۱- ماهنامه پاسدار، ش ۲۷۰؛ نیز سایت

www.hawzah.net

۲- حسین معماریان، زمین‌شناسی برای مهندسين، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۶۹، ص ۲۷.

۳- همان، ص ۵۸ و ۵۹.

جانوران و دام‌ها که رنگ‌هایشان همان‌گونه مختلف است [پدید آوردیم]. از بندگان خدا، تنها دانشمندان از او می‌ترسند.

در این آیه، خداوند به یکی از نشانه‌های عظمت خود در دنیا اشاره کرده و آن اختلاف رنگ‌هاست. در حالی که تمام جانوران و گیاهان و حتی جمادات از یک نوع مایع زندگی (آب) بهره می‌گیرند و ادامه زندگی می‌دهند، رنگ‌های گوناگونی در طبیعت به چشم می‌خورد که زیبایی و ظرافتی بی‌نظیر به آن بخشیده است.

هر رنگ گیاهان

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفًورًا ثُمَّ يُجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾
(زمر/۲۱)؛ مگر ندیدی که خداوند از آسمان، آبی فرستاد و آن را به صورت چشمه‌هایی در زمین وارد نمود؛ آن‌گاه به وسیله آن کشتزاری را که رنگ‌های آن گوناگون است بیرون می‌آورد، سپس خشک می‌گردد، آن‌گاه آن را زرد و بی‌روح می‌بینی، سپس آن را در هم می‌شکند و خرد می‌کند؛ قطعاً در این مثال تذکری است برای

خردمندان [از ناپایداری دنیا]!

روی زمین را پوشیده از مزارع مختلف و انواع سبزی‌ها، گل‌های رنگارنگ، درختان با برگ‌های مختلف و میوه‌های خوش‌رنگ و مطبوع، مشاهده می‌نماییم و هر یک از این نباتات، گذشته از این‌که به محیط زندگی جلال و شکوه بخشیده، مایه زندگی و اساس استقرار حیات در روی زمین است.

کلروفیل‌ها همراه با رنگیزه‌های فرعی یک تله گیرنده‌ای را تشکیل می‌دهند که نور را به دام می‌اندازد. «رنگ سبز گیاهان که یک سنتز کلروفیل است و رنگ گل‌ها که نقش اصلی در تلقیح و انتقال زندگی دارد، همه در نتیجه تأثیر نور و رنگ‌هاست.»^۱

ع‌رنگ میوه‌ها

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِن طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ﴾
(انعام/۹۹)؛ او کسی است که از آسمان، آبی نازل کرد، و به وسیله آن، گیاهان گوناگون رویاندیم؛ و از آن ساقه‌ها و شاخه‌های سبز،

۱- محمد امین حجتی، اثر تربیتی رنگ، ص ۳۵.

خارج ساختیم؛ و از آن‌ها دانه‌های متراکم، و از شکوفه درخت خرما خوشه‌هایی است نزدیک به هم و [نیز] باغ‌هایی از انواع انگور و زیتون و انار.

خداوند متعال در این آیه به وسیله رنگ‌ها و تنوع موجودات جاندار و بی‌جان توجه انسان را به مسئله توحید جلب می‌کند تا نشانگر این باشد که چگونه از آب بی‌رنگ صدها هزاران رنگ پدید آورده و از عناصر محدود و معین، موجودات کاملاً متنوع و زیبا را آفریده است.

آب مایه حیات است و رنگ سبز نشانگر طراوت و زندگی می‌باشد و طبیعت با این رنگ، لباس حیات به تن می‌کند. خداوند متعال این شگفتی را به صورت زیبا ترسیم کرده می‌فرماید:

﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾
(انبیاء/۳۰)؛ هر چیز زنده‌ای را از آب پدید آوردیم.

﴿فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا﴾ (انعام/۹۹)؛ به وسیله آب هر گونه گیاه برآوردیم و از آن گیاه جوانه سبزی خارج ساختیم.

۷- رنگ الهی

رنگ خدا عظمت، بزرگی و جلال کبریایی اوست که خداوند سبحان از همه چیز بالاتر و برتر است.

﴿صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً﴾
(بقره/۱۳۸)؛ این است نگارگری الهی؛ و کیست خوش نگارتر از خدا؟

این آیه در ادامه آیاتی است که خداوند تعالی از مردم خواسته به او و دستورات و حیانی او که بر رسول خدا ﷺ و دیگر پیامبران نازل کرده، ایمان بیاورند و از تفرقه بپرهیزند. از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام نقل شده که مقصود از «صبغة الله» اسلام است.^۱ رنگ خدا، همان رنگ ایمان و توحید خالص است. در حقیقت همان بی‌رنگی و حذف همه رنگ‌هاست.^۲

دین الهی در تفاسیر به صورت «حبل الله، فطرت الله و صبغة الله...»^۳ خوانده شده

۱- ابو جعفر محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، دارالاضواء، ۱۴۱۳/ق/ ۱۹۹۲م، ج ۲، ص ۱۴.
۲- ناصر مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۴۷۴.

۳- ابوالفتح رازی، روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن، مشهور به تفسیر ابوالفتح رازی، به کوشش و تصحیح محمد جعفر باحقی، محمد مهدی ناصح، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۶۶، ج ۲، ص ۱۸۹.

است، و مراد از صبغه، می‌تواند پاکی و بی‌رنگی فطرت آدمی باشد که به تدریج بر اثر تلقینات و اعتقادات پدر و مادر رنگ و صبغه دیگر می‌پذیرد. عرفای اسلام در آثار خود صبغه‌الله را این‌گونه معنی کرده‌اند: «دوستی حق‌کیمیایی است که همه رنگ‌ها را فرو شوید و وجود را به رنگ خویش کند. امروز ایشان را به رنگ دوستی برآرد و فردا به نور خود رنگین کند.»^۱

نتیجه‌گیری

در قرآن درباره رنگ‌های زرد، آبی، قرمز، سبز، سفید و سیاه بحث شده است. در برخی از آیات اثرات روانی رنگ مد نظر قرار گرفته (که در علم روان‌شناسی همان موقعیت و اثر روحی و روانی مورد تأکید است). در آیه‌ای به اثر فیزیولوژیک آن اشاره شده و در آیه‌ای دیگر به اثر پسیکولوژیک آن، و حتی به خواص غذایی و شفابخشی رنگ‌ها نیز پرداخته شده است.

در قرآن، رنگ زرد، از یک سو رنگ نشاط آور و گرمابخش و از سوی نماد پژمردگی و خشکیده شدن طبیعت و مرگ گیاهان است. رنگ سبز، نماد حیات و رویش زندگی و آرامش و قرار بهشتیان در بهشت می‌باشد. رنگ آبی آسمان، نشان دهنده آرامش در روز و عمق احساسات معنوی آدمی است. رنگ قرمز، در روز قیامت تحریک‌کننده و سبب برانگیختگی انسان‌هاست و نیز نماد گرمی و فعالیت. رنگ سفید، با انعکاس مثبت نماد پاکی و لطافت حوران بهشتی و بهشتیان بوده، نشانه افزایش فعالیت و حرکت انسان در روشنایی روز است. رنگ سیاه، با بار منفی در قرآن برای چهره جهنمیان و اهل عذاب به کار رفته که آن را بی‌رنگی مطلق می‌دانند. تنوع و تفاوت رنگ‌ها در میان نعمت‌های الهی و انسان‌ها نشانه‌ای از آیات الهی است که انسان را به پاکی و بی‌رنگی فطرت و رنگ خدا برساند.

۱. ابوالفضل رشیدالدین میبیدی، کشف الاسرار و عدة الابوار، به اهتمام علی اصغر حکمت، انتشارات دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۲۳۱.